

O'ZBEKISTONDA MEHNAT MIGRATSIYASINING O'RNI

O'qituvchi: Xojiyev Jaxongir Dushabayevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrası dotsenti

Talaba: Botirxonov Fayzulloxon Hikmatulloxon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezis O'zbekistondagi mehnat migratsiyasining dinamikasini o'rganadi, mamlakatda xorijga chiqayotgan ishchilar oqimini tahlil qiladi. Tadqiqot Sovet davridan boshlab migratsiyaning tarixiy kontekstini va ijtimoiy-iqtisodiy omillarni ko'rib chiqadi. Asosiy motivlar sifatida yuqori ishsizlik, past maoshlar va iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanishi keltiriladi. Aralash metodlar yordamida hukumat va xalqaro tashkilotlardan olingan ma'lumotlar va migrantlar bilan intervyular birlashtiriladi. Topilmalar shuni ko'rsatadiki, mehnat migratsiyasi nafaqat migrantlar, balki ularning jamoalari uchun ham muhimdir, chunki pul o'tkazmalari oilaviy daromadni oshiradi. Biroq, ekspluatatsiya va huquqiy himoya etishmasligi kabi muammolar ham mavjud. Dissertatsiya migrantlar shart-sharoitlarini yaxshilash va pul o'tkazmalarining barqaror rivojlanishga hissa qo'shishini ta'minlashga qaratilgan siyosat muhokmalariga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

Kirish so'zlar: mehnat migratsiyasi, ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir, pul o'tkazmalari, iqtisodiy barqarorlik, ish imkoniyatlari, post-sovet davri, migratsiya motivlari, oilaviy birlashish, ekspluatatsiya, huquqiy himoya, ijtimoiy integratsiya, aralash metodlar, barqaror rivojlanish, migratsiya siyosatlari.

Kirish. Mehnat migratsiyasi O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy manzarasining ajralmas xususiyatiga aylangan bo'lib, millionlab fuqarolar hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. 1991 yilda Sovet Ittifoqining parchalanishidan so'ng, O'zbekiston iqtisodiy barqarorlik, yuqori ishsizlik darajalari va professional rivojlanish imkoniyatlarining cheklanishi kabi ko'plab muammolar bilan yuzma-yuz keldi. Natijada, ko'plab o'zbeklar ish topish uchun xorijga, asosan, Rossiya va Qozog'istonga, shuningdek, Yevropa va O'rta Sharq kabi uzoq hududlarga yo'l olishdi. Ushbu migratsiya iqtisodiy qiyinchiliklarga javob bermasdan, mamlakatning mehnat bozoridagi chuqur tuzilmaviy muammolar va kengroq ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni aks ettiradi.

Mehnat migratsiyasining oqibatlari shaxsiy migrantlar bilan cheklanmaydi; ular orqada qolgan oilalar va jamoalarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Uyga jo'natiladigan pul o'tkazmalari ko'plab oilalar uchun muhim daromad manbai bo'lib, milliy iqtisodiy

barqarorlik va rivojlanishga hissa qo'shadi. Biroq, ushbu pul o'tkazmalariga qaramlik, bunday iqtisodiy amaliyotlarning barqarorligi va bog'liqlik imkoniyatlari haqida savollarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, migrantlar ko'pincha xorijda ekspluatatsiya, huquqiy himoya etishmasligi va ijtimoiy integratsiya qiyinchiliklari kabi ko'plab muammolarga duch kelishadi.

Asosiy qism. Mehnat migrantlari xorijda ta'qib, kamsitish va/qaytish zo'ravonliklariga duch kelganda, o'z huquqlarini tiklash uchun huquqiy yordamga murojaat qilish imkoniyatiga ega. Prezident farmoni Mehnat vazirligini ushbu farmon talablari bo'yicha jarayonlar va tizimlarni ishlab chiqishga topshiradi, bu yozga qadar amalga oshirilishi kerak.

Shuningdek, hukumat mehnat migrantlarining orqada qolgan oilalari uchun sharoitlarni yaxshilashni xohlaydi. Farmonda 2024 yil oxirigacha mehnat migrantlari oilalariga ijtimoiy yordam va moliyaviy ko'mak ko'rsatish tizimini ishlab chiqish ko'rsatma berilgan. Farmon, shuningdek, bolalarning farovonligini ta'minlash uchun ijtimoiy ishchilar tomonidan muntazam nazorat o'tkazishni talab qiladi. Biroq, yangi xizmatlarni moliyalashtirish manbalarining qayerdan kelishi ma'lum emas; moliya masalalari farmonda ko'rsatilmagan.

Farmon, shuningdek, Rossiyada sodir bo'layotgan o'zgarishlar, xususan, mart oyidagi terakt tufayli Markaziy Osiyo mehnat migrantlariga nisbatan Rossiya aholisining munosabatidagi o'zgarishlar bilan bog'liq. Moskva shahridagi Crocus City Hall'da tadqiqotlar bo'yicha Tojikiston fuqarolari 140 dan ortiq bevaqt qurbonlarni o'ldirishda ayblanmoqda. Shundan beri Rossiyada migrantlarga nisbatan ta'qib va zo'ravonlik holatlari ko'paydi.

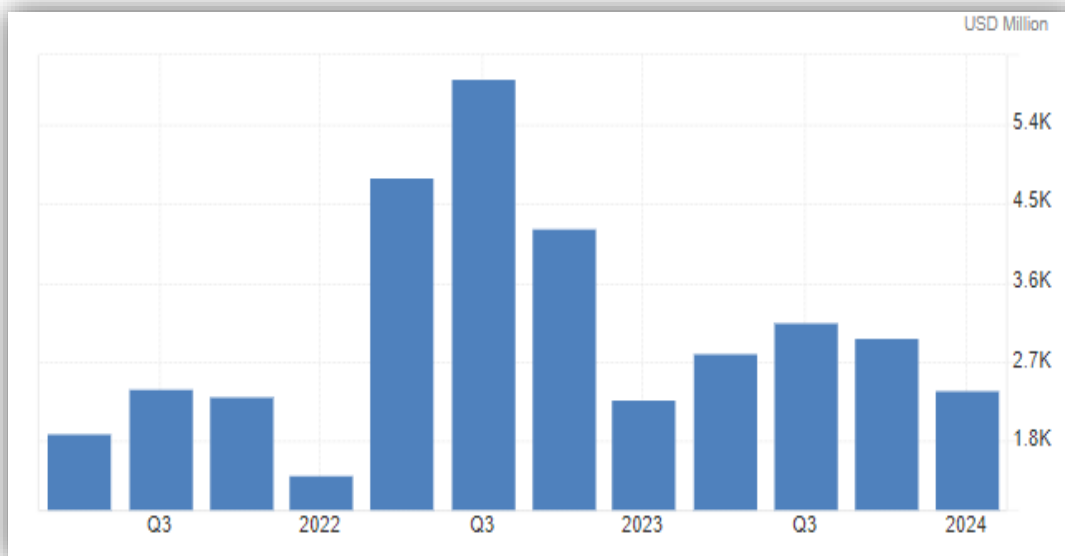
Farmon O'zbekiston hukumatining xorijda ishlayotgan fuqarolar huquqlarini himoya qilishga qiziqishini ko'rsatadi. Biroq, ayrim qoidalar Toshkentdagi rasmiylarning Markaziy Osiyo mehmon ishchilarga nisbatan Rossiyaning oshayotgan dushmanligidan kelib chiqadigan oqibatlar haqida xavotirda ekanligini ko'rsatadi. Xususan, farmon, Rossiyada hozirgi kunda tarqalgan nafrat muhitida ayrim o'zbek migrantlarining radikallasishi mumkinligi haqida xavotirni aks ettiradi.

Farmondagi ayrim qoidalar, ayniqsa, ijtimoiy ishchilar tomonidan bolalarning nazorati, radikallasish xavfini erta aniqlashga qaratilgan ko'rinadi. Xuddi shunday, xorijda mehnat migrantlariga ko'mak berish qoidalari, qiyinchiliklarga duch kelgan migrantlar o'rtasida chetga surilish va tushkunlik hislarini oldini olishga qaratilgan harakat sifatida qaralishi mumkin. Mutaxassislar fikricha, bunday his-tuyg'ular ko'pincha radikallasish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (IOM) va boshqa agentliklar, Rossiyadagi noqulay ish sharoitlari tarixan Markaziy Osiyo mehnat migrantlarining radikallasishida muhim rol o'ynaganini ta'kidlamoqda. IOM mutaxassisi Piotr Kazmierkiewiczning aytishicha, mehnat migrantlarining radikallasishiga imkon beruvchi asosiy shart-

sharoitlar qabul qiluvchi mamlakatdagi siyosiy va ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar bilan bog'liq ravishda o'zgaradi.

“Odatiy ravishda, radikallashish Rossiyada yuz beradi,” deydi Kazmierkiewicz. “Zaruratda bo'lgan guruhlar orasida ijtimoiy yoki jamoat qo'llab-quvvatlashidan mahrum bo'lgan yoshlar, past diniy ta'limga ega bo'lganlar va jinoyatchilikka aralashgan yoki jinoyatchilar bilan vaqt o'tkazadiganlar kiradi.”¹

O‘zbekiston migratsiya bo‘yicha keng qamrovli strategiyani ishlab chiqish yo‘lida katta qadam tashladi. O‘zbekistonda pul o‘tkazmalari 2024 yilning birinchi choragida 2369,48 million dollarni tashkil etdi, bu 2023 yilning to‘rtinchi choragidagi 2965,86 million dollardan kamaygan. O‘zbekistonda 2010 yildan 2024 yilgacha pul o‘tkazmalari o‘rtacha 1677,65 million dollarni tashkil etgan, eng yuqori ko‘rsatkich esa 2022 yilning uchinchi choragida 5931,90 million dollar bo‘lgan. Eng past daraja esa 2010 yilning birinchi choragida 505,70 million dollarni tashkil etgan.²

2024 yil 20-23 avgust kunlari Xalqaro Migratsiya Tashkiloti (IOM) va O‘zbekiston hukumati "O‘zbekistonda genderga nisbatan sezgir va inson huquqlari asosidagi migratsiya siyosatini ishlab chiqish" mavzusida muhim to‘rt kunlik trening o‘tkazdi. Ushbu trening O‘zbekistonning kelajakdagi migratsiya strategiyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘ldi.

Seminardan olingan asosiy xulosalar:

- Migratsiya ta‘riflari va komponentlarini tushunish
- O‘zbekistondagi tendentsiyalar va misollarni o‘rganish
- Xalqaro migratsiya qonunini o‘rganish

¹ <https://eurasianet.org/uzbekistan-striving-to-improve-conditions-for-labor-migrants#:~:text=Upwards%20of%2090%20percent%20of,to%2021%20percent%20of%20GDP>

² <https://tradingeconomics.com/uzbekistan/remittances>

- Xavfsiz, tartibli va muntazam migratsiya uchun global kelishuvni ko'rib chiqish
- Migratsiya boshqaruvida genderga asoslangan strategiyalarni tatbiq etish
- Ma'lumot yig'ish va tahlil qilish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'tkazish
- Siyosatni rivojlantirish bosqichlari bilan tanishish
- GCM Takliflar tashabbusida ishtirok etish
- O'zbekistonning migratsiya strategiyasining dastlabki tuzilmasini yakunlash

Seminar natijasida genderga nisbatan sezgir va inson huquqlari yo'nalishidagi migratsiya boshqaruvi strategiyasining batafsil loyihasi tayyorlandi. Ushbu loyiha 2024 yil 4 aprelda Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan UP-59-sonli farmonga muvofiq amalga oshiriladi, unda “Mehnat migratsiyasi jarayonlarini yaxshilash va vaqtincha mehnat faoliyati bilan shug'ullanuvchilarni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar”³ ko'rsatilgan. Ishtirokchilar trenerlarning tajribasi va sessiyalar sifatini yuqori baholadilar.

Turli davlat idoralari va fuqarolik tashkilotlaridan vakillarning faol ishtirok etishi bilan, ushbu seminar migratsiya siyosatini rivojlantirishda sezilarli taraqqiyotga erishilishiga umid qilinmoqda.⁴

Xulosa. Ushbu tezis O'zbekistondagi mehnat migratsiyasini keng qamrovli tahlil qilishni maqsad qilgan bo'lib, uning tarixiy konteksti, sababchi omillari va ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlarini o'rganadi. Miqdoriy ma'lumotlar va migrantlar hamda ularning oilalari bilan olib borilgan sifatli intervyularni birlashtirgan aralash metodlardan foydalanib, tadqiqot mehnat migratsiyasining murakkabliklarini va uning O'zbekistondagi barqaror rivojlanishga ta'sirini yoritishga intiladi. Natijalar, migrantlar va ularning jamoalari duch kelayotgan muammolarni hal etish bilan birga, migratsiyaning foydalarini oshirishga qaratilgan siyosat muhokmalariga ma'lumot berishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://eurasianet.org/uzbekistan-striving-to-improve-conditions-for-labor-migrants#:~:text=Upwards%20of%2090%20percent%20of,to%2021%20percent%20of%20GDP>
2. <https://tradingeconomics.com/uzbekistan/remittances>
3. <https://www.lex.uz/>
4. <https://uzbekistan.iom.int/news/uzbekistan-takes-major-step-towards-developing-comprehensive-migration-strategy>

³ <https://www.lex.uz/uz/docs/6868721>

⁴ <https://uzbekistan.iom.int/news/uzbekistan-takes-major-step-towards-developing-comprehensive-migration-strategy>